

9. ULUSLARARASI TÜRKLERİN DÜNYASI SOSYAL BİLİMLER SEMPOZYUMU

BİLDİRİLERİ

BİRİNCİ CİLT

Yayımcı: Türklerin Dünyası Enstitüsü

Editörler: Prof. Dr. Necati DEMİR
Doç. Dr. Berker KURT
Dr. Öğr. Üyesi Celal Can ÇAKMAKCI

Atıf: Demir, N., Kurt, B., & Çakmakcı, C.C. (Eds.).(2025). 9. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri Birinci Cilt. Türklerin Dünyası Enstitüsü.

Kapak Fotoğrafi: Elif OĞUZHAN

Bu kitap, 10-11 Ekim 2025 tarihinde *Türklerin Dünyası Enstitüsü* ve *Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesinin* ortaklığında düzenlenen *9. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu*'nda yüz yüze veya çevrim içi olarak sunumu yapılan bildirileri kapsamaktadır. Bildirilerin hukuki ve etik sorumluluğu yazarlarına aittir.

Doi: 10.5281/zenodo.17493594

ISBN: 978-625-93727-1-6

Yayın Yeri: Ankara

Yayın Tarihi: Ekim 2025

www.weltdertuerken.org

Turklerindunyasi@gmail.com

**PETRE M. ANDREEVSKI'NİN “AYRIK OTU” ROMANI – TARİH, KİMLİK VE ANMA
KÜLTÜRÜNÜN SEMBOLÜ****NOVEL “COUCH GRASS” BY PETRE M. ANDREEVSKI A SYMBOL OF HISTORY,
IDENTITY AND CULTURE OF REMEMBRANCE**

İvana VELKOVA¹

Özet

Bu bilimsel makalede, 19. yüzyılın ikinci yarısında Makedon edebiyatının en önemli eserlerinden biri olan Petre M. Andreevski'nin “Ayrık Otu” adlı romanı ele alınmaktadır. Bu eser yalnızca Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nın tarihsel olaylarının sanatsal bir temsili değil, aynı zamanda Makedonya'nın kaderinin, hafızasının ve kimliğinin bir tanıklığıdır.

Romanın baş kahramanları, savaşın getirdiği cehennem azabına katlanan eşler Yon ve Velika'dır. Yon, Sırp ordusunun safında askeri cephede savaşırken, Velika köyde yoksulluk ve beş çocuğunu öldüren hastalıklarla mücadele eder. Roden Meglenoski, babası Yon'un öldüğü gün doğan altıncı çocuklarıdır. Roden, aslında annesinin cenaze töreninin yapıldığı gün anne ve babasının hayat hikayelerini öğrenir. Duko Vendiya ona hikayeyi Yon ve Velika'nın o zamanlar anlattığı şekilde anlatır. Roman, Yon ve Velika'nın yakın kaderleri aracılığıyla tarihin trajedisini, ailenin parçalanmasını ve insanın tarihsel adaletsizlik ve toplumsal yıkım koşullarında varlığını sürdürmesini dile getirir.

Yazar, Yon ve Velika'nın ailevi ve kişisel kaderlerini, ayrıca Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nın kasırgası sırasında Makedon halkının ortak kaderini anlatmak için, Makedonya'da yaşanan savaş alanlarında hayatta kalan birkaç katılımcının hikâyesini de kullanmıştır, bu da romana tarihsel bir temel, özgünlük ve etkileyicilik kazandırmaktadır.

Makalenin amacı, romanın sanatsal yapısını, tarihsel bağlamını ve Makedonya'nın dayanıklılığının bir metaforu olarak Ayrık otunun sembolik anlamını araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Geçmiş anmak, Ayrık Otu, Savaş, Makedon halkı.

Abstract

This scientific article discusses the novel “Couch Grass” by Petre M. Andreevski, one of the most important works of Macedonian literature in the second half of the 19th century. This work is not only an artistic representation of the historical events of the Balkan Wars and the First World War, but also a testimony to the fate, memory and identity of Macedonia.

The novel's protagonists are Yon and Velika, spouses who endure the hellish torment of war. While Yon fights on the military front with the Serbian army, Velika struggles in the village with poverty and the illness that kills her five children. Roden Meglenoski is the sixth child born on the day his father Yon died. Roden actually learned his parents' life stories

¹ Doç.Dr., Gotse Delçev Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ŞTİP KUZHEY MAKEDONYA

on the day of his mother's funeral. Duko Vendiya tells him the story as Yon and Velika told it back then. Through the close fates of Yon and Velika, the novel expresses the tragedy of history, the disintegration of family, and the survival of man in conditions of historical injustice and social destruction.

The author uses the stories of several surviving participants of the battlefields in Macedonia to tell the family and personal fates of Yon and Velika, as well as the collective fate of the Macedonian people during the whirlwind of the Balkan Wars and the First World War, which gives the novel a historical basis, originality and impact.

The aim of the article is to explore the artistic structure of the novel, its historical context and the symbolic meaning of Couch grass as a metaphor for Macedonia's resilience.

Key Words: Remembering the past, Couch Grass, War, Macedonian people.

Giriş

Petre M. Andreevski (1934-2006), Makedon şair, romancı, öykücü ve oyun yazarıdır. Makedonya'nın en yetenekli ve en popüler şair ve hikâyecilerinden biri olarak kabul edilir. Onun en ünlü ve önemli eserlerinden biri olan "Ayrık Otu" romanı, aynı zamanda çağdaş Makedon edebiyatının en önemli eserlerinden biridir. "Ayrık Otu" tarihi bir romandan çok daha fazlasıdır, Makedonya halkının çalkantılı tarihsel dönemlerde hayatta kalmasının bir alegorisidir. 1980 yılında yazılan roman, edebiyatta ulusal tarih ve kimliğe ilginin dile getirildiği bir dönemde ortaya çıkar.

Andreevski, eserinin ana metaforunu eserin başlığında da kullanır. Ayrık Otu, kökünden sökülmesi zor ve en zorlu koşullarda bile büyümeye devam eden bir bitkidir. Romanda karakterlerin kaderiyle iç içe geçen bu simge, sürekli baskılara, savaşlara ve asimilasyon politikalarına maruz kalmış, buna rağmen kültürel kimliğini korumayı başarmış bir halkın tarihsel deneyimini anlamanın anahtarı haline gelir. Böylece Andreevski, kişisel trajediyi kolektif bir metafora dönüştürür ve roman, kurmaca düzeyinden kültürel belleğin inşasına ve sürdürülmesine katılan bir metne yükselir.

Özellikle "Ayrık Otu" nun bir tür hafıza arşivi olarak okunması önemlidir; tarihe tanıklık etmekle kalmayıp aynı zamanda onu etkin bir biçimde yorumlamaktadır. Bu süreç, romanın, bireysel öykülerin ulusal anlatı ve tarihsel bir dönemin hafızasıyla iç içe geçtiği bir "hatırlama mekanı" olduğunu doğrular. Andreevski, karakterler, olaylar ve semboller aracılığıyla tarih, kimlik ve hafıza kültürü arasında bağ kurur ve geçmişin bitmediğini, aksine bugünde canlı ve mevcut olduğunu vurgular.

Dolayısıyla "Ayrık Otu" romanı tarihsel bir roman, destansı bir hikâye, kültürel bir belge, ve toplumsal hafızayı biçimlendiren ve koruyan bir metin olarak değerlendirilebilir. Bu makalenin amacı tam da bu çok yönlülüğü incelemek ve "Ayrık Otu" nun Makedon edebiyat ve kültür geleneğinde nasıl bir tarih, kimlik ve hafıza kültürü sembolü olarak işlev gördüğünü göstermektir.

1. Romanın içeriği

"Ayrık Otu" romanı, ünlü Makedon yazar Petre M. Andreevski'nin 1980 yılında yayımlanan ilk romanıdır. Başlığı derin ve sembolik bir anlam taşıyan bu roman, yayımlandığı günden bu yana Makedon edebiyatının önemli bir parçası haline gelmiş ve

kısa sürede Makedonya devleti ve Makedon edebiyatı için tarihi ve kültürel öneme sahip bir eser statüsü kazanmıştır.

Romanın içeriği, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve savaş sonrası dönemi etnik ve coğrafi Makedonya topraklarında ele alır. Tema ise Yon ve Velika adlı iki eşin savaş sırasında yaşadıkları zorlu ve karanlık deneyimlere odaklanır.

Romanın ilk bölümü, kocası İon Meglenoski ile birlikte gömülmemeyi vasiyet eden yaşlı kadın Velika Meglenoska'nın cenazesini konu alır. Roden, Yon ve Velika çiftinin altıncı çocuğudur ve uzun yıllar anne ve babasıyla yaşamadığı için onların hakkında sınırlı bilgiye sahiptir. Bu nedenle annesinin cenaze töreni günü, amcası Duko Vendiya'ya annesinin bu kararının ardındaki nedenleri şaşkınlıkla sorar. Anlatıcı Duko Vendiya, Roden'e anne ile babasının hayat hikayelerini anlatmaya başlar, ancak bunları bizzat kendi ağzından duyduğu şekilde anlatır. Yon ve Velika'nın hikâyeleri romanın sonraki 28 bölümünde birinci tekil şahıs anlatımıyla anlatılır, romanın sonunda ise Duko Vendiya'nın anlatımı geri döner.

Hikaye, Yon ve Velika'nın sade fakat doyurucu bir hayat yaşadığı Smilevo köyünde başlar. Ancak bu huzur uzun sürmez. İlinden Ayaklanması'nın ardından Makedonya, Osmanlı hükümeti, Bulgar çeteleri, Sırp propagandacıları ve Yunan silahlı grupları arasında bir savaş alanına dönüşür. Herkes Makedon halkını ele geçirmek isterken, sıradan insanlar sürekli saldırılara maruz kalmaktadır. Savaşın başlamasıyla Yon zorla seferber edilir ve Sırp ordusunun safında savaş alanına katılır. Bunlar belirsizlik ve korku dolu yıllar ve Velika, tüm bu zaman boyunca ıssız köyde çocuklarıyla baş başa kalır. Yoksulluk, sıkıntı ve açlık çeker, ancak kaderin ona vuracağı en büyük darbe beş çocuğunu kaybetmesidir. Savaştan sonra Yon eve döner, ama hiçbir şey eskisi gibi değildir. Beş çocuğunun ölüm haberi onu derinden etkiler ve teselliye alkolde arar. Bir süre sonra hastalanır ve ağır hasta yatağında yatarken, Velika oğlu Roden'i doğurur. Aynı anda Yon ölür.

1.1. Karakterlerin analizi

Velika – Bekleyen ve dayanan kadın. Velika, 20. yüzyılın başlarındaki Makedon kadınının arketipidir. Aynı zamanda hem anne, hem eş, hem ev hanımı, hem işçi hem de geleneklerin koruyucusudur.

Karakter Özellikleri:

Dayanıklılık ve cesaret - yoksulluk, açlık, saldırılar ve savaşlar koşullarında tek başına ailesine bakar.

Sabır ve sadakat – Yon'un hayatta olup olmadığını bilmese de savaş yılları boyunca onu bekler.

Trajik - En büyük sevincini, çocuklarını kaybeder; hayatı bir dizi fedakarlıktan ibarettir.

İnsanlık ve sıcaklık - en zor anlarda bile insancılığını koruyor.

Roman boyunca gelişimi: Umutlu genç bir kız olarak başlar ve işkence görmüş ama ısrarcı bir kadının, bir ot gibi yeniden "bitkilenmesi" sembolü haline gelir.

Yon– savaşan ve geri dönen adam. Yon, yabancı ordulara zorla dahil edilen Makedonya köylüsünü, halkın parçalanmasının simgesidir.

Karakter Özellikleri:

Dürüstlük ve çalışkanlık - Genç bir adam olarak çalışkandır, kendi evini ve ailesini hayal eder.

Tarihin pasif bir kurbanı – Kendi devleti ve seçeneği olmadan yabancı ordulara seferber edilir.

Travma ve şüpheler – Cephelerde gençliğini kaybeder, Velika’dan şüphe eder, sinirli ve yorgun olur.

Hayatta kalma – her şeye rağmen geri döner, ailesini kurtarmaya çalışır.

Roman boyunca gelişimi: Umutlu bir genç adamdan yorgun ama yine de dirençli birine dönüşür. Velika’ya olan aşkı sonunda hayatta kalmalarının temeli olarak yeniden ortaya çıkar.

Çocukları- Çocukları umudun taşıyıcısıdır, ancak onların ölümü kayıp nesillerin simgesidir.

Romandaki rolü: Yon ve Velika’nın doğan ve kaybedilen her çocuk, aynı zamanda tüm halkın trajedisini vurgular. Hayatta kalan çocuklar ise “Ayrık Otu” gibidir - hayatın devam ettiğinin bir işaretidir.

Yardımcı karakterler (köylüler, askerler, işgalciler):

Köylüler kolektif bir karakter, Makedon toplumunun bir temsilcisi; onlar da acı çeker ama dayanışma içindeler.

Askerler/işgalciler, yabancı egemenliğinin, şiddetin ve halka karşı işlenen cezasız suçların sembolüdür. Yoluna çıkan her şeyi ezip geçen, kimliği belirsiz bir güç olarak karşımıza çıkarlar.

Yon ve Velika’nın akrabalarının zaman zaman onlara yardım ettiği ya da onları kınadığı, bu durumun da toplumun parçalanmışlığını ortaya koyduğu görülmektedir.

1.2. Romandaki sembollerin analizi

Ayrık Otu - Yabani otları yok etmek neredeyse imkansızdır. Ne kadar kazarsanız veya biçerseniz tekrar filizlenecektir.

Romandaki anlamı:

Makedon halkı - yıkılır, ezilir, asimile edilir ama ayakta kalır.

Yon ile Velika ailesi - çocuklarının ölümüne, yoksulluğa ve savaşlara rağmen yoluna devam eder.

Ev / Acı Eşik - Yon ve Velika’nın evi sürekli yıkılır, yağmalanır ve boş kalır.

Romandaki anlamı: Ev köktür - topraktır, ailedir, kimliktir. Yıkıntıya dönseler bile, onu yeniden inşa ederlerö bu da halkın yenilenmesinin sembolüdür.

Cepheler / Savaşlar – Yon’un sürekli olarak bir ordudan diğerine geçmesi, kendi devleti olmayan bir milletin kaderini göstermektedir.

Romandaki anlamı: Başkalarının çıkarları için mücadele eden bir adamın trajedisi.

Şüphe ve kıskançlık (Yon ve Velika arasında) - Kaybedilen güven ve ihanete uğrama korkusu savaşın, yoksulluğun ve uzun süreli ayrılığın sonuçlarıdır.

Romandaki anlamı: Savaş kişisel ilişkileri bile yıpratır, ama sevgi ve azim hayatta kalmayı ve bağışlamayı başarır.

Doğa (toprak, hasat, nehir) - Doğa süreklilik ve yaşamdır. Savaşlara rağmen varlığını sürdürmektedir.

Romandaki anlamı: Toprak yaşamın kaynağıdır ama aynı zamanda acıların da tanığıdır.

Açlık ve hastalıklar - Sadece fiziksel bir durum değil, aynı zamanda manevi bir yıkımdır.

Romandaki anlamı: Açlık ve hastalıklar temel insan değerlerini yok eden tehditlerdir. Halkın sadece maddi değil, manevi sefaletinin de simgesidir.

Hayatta Kalma (Romanın sonunda) - Her şeye rağmen Yon ve Velika yerlerinde kalırlar.

Romandaki anlamı: Hayat her zaman zaferle değil, hayatta kalarak kazanır.

Romandaki her sembol, tarihsel ve ulusal kaderle yakından bağlantılıdır. Andreevski, bu semboller aracılığıyla yalnızca kişisel bir hikâye anlatmakla kalmaz, aynı zamanda bir halkın hayatta kalmasına dair bir mit de yaratır: Ayrık otu hayattır, toprak annesidir, cepheler acıdır ve çocuklar gelecektir.

2. Romanın tarihsel arka planı

“Ayrık out” romanı, Balkan ve Dünya Savaşları sırasında Makedonya’nın savaşlar, bölünmeler ve ulusal travmalarla dolu tarihi gerçekliğinden yola çıkarak yazılmıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru, Makedonya hâlâ Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçasıyken, güçlü siyasi, dini ve ulusal etkiler hissedilir. Silahlı grupların, devrimci hareketlerin, farklı etnik ve dini gruplar arasındaki çatışmaların sayısı artarken, komşu ülkelerin Makedonya’yı toprak olarak paylaşma emelleri de büyür. Romanda bu dönem doğrudan ele alınmasa da karakterlerin hafızasında arka planda yer alır; çünkü bu dönem sürekli bir korku, adaletsizlik ve belirsizlik dönemidir.

Romanın önemli bir dönüm noktası, karakterlerin kaderini etkileyen Balkan Savaşları’dır. Birinci Balkan Savaşı’nda (1912), Balkan müttefikleri Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ, Osmanlı İmparatorluğu’nu Makedonya’dan kovar. Ertesi yıl, II. Dünya Savaşı sırasında, Makedonya toprakları için Müttefikler arasında bir mücadele başlar ve bu mücadele, Makedonya’nın komşu ülkeler Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan arasında paylaşılmasıyla sonuçlanır. Bu bölünme Makedonya halkı üzerinde derin sonuçlar doğurur ve romandaki karakterler bölünmüş ailelere, harap olmuş köylere ve her hükümetin kendi normlarını, dillerini ve dini kurumlarını dayatmasıyla halkın sorunlu kimliğine tanıklık eder.

Birinci Dünya Savaşı, Makedonya halkına yeni acılar getirir. Köyler ve tarım arazileri toplu olarak yok edilir, insanlar göç etmek zorunda kalır, aileler parçalanır, çoğu mülteci durumuna düşer ve çok sayıda erkek, çoğu zaman kendi istekleri dışında, çeşitli ordulara seferber edilir.

“Ayrık Otu” romanında bu dönem, sürekli korku ve kayıp içinde yaşayan Yon ve Velika’nın tanıklıklarıyla anlatılır. Günlük yaşamlarında, açlık, hastalık, yoksulluk, zorla

çalıştırma ve yiyecek ve hayvancılığa el konulması, köyün kültürel ve sosyal yaşamının yıkımı gibi tarihi olaylar kendini gösterir.

3. Kişisel ve kolektif bir trajedi olarak tarih

Yazar, tarihi, yani savaşları, bölünmeleri ve ulusal çatışmaları sıradan insanın bireysel trajedisine dönüştürür. Tarihin soyut bir kavram değil, kayıp, acı ve hayatta kalma olduğunu gösterir. Romandaki karakterler, kendi kaderleri üzerinde hiçbir kontrole sahip olmayan tarihsel koşulların tutsaklarıdır. Gerçekliklerini şekillendiren, ailelerini parçalayan ve yuvalarını yıkan şey tarihtir.

Velika, çocuklarının ölümü, evinin yıkılması ve sürekli açlık, hastalık ve savaş korkusuyla yüzleşir. Savaşa katılan Yon, kendisi için seçim yapma hakkı olmadan farklı otoritelere, milletlere ve ordulara uyum sağlamak zorunda kalır. Öte yandan, kolektif bir figür olarak köyleri, acı çeken ancak hikayesini anlatacak sesi olmayan tüm Makedon toplumunun bir sembolü haline gelir.

Romandaki tarih, yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik yıkımları da beraberinde getirir. Seferberlik, kaçış ve şiddetli zulüm nedeniyle aileler parçalanır. Hayatta kalabilmek için insanlar kimliklerini değiştirmek zorunda kalır, bir kimisi Sırp, Bulgar veya Yunan olarak kayıt yaptırırken, diğer kısmı da başka isimlerle vaftiz eder. Tüm bunlar, derin psikolojik sonuçlar doğuran bir “kimlikler arası” his yaratır. Andreevski’ye göre kişisel trajedi, kimlik travmasıyla bağlantılıdır; çünkü insanlar kim olduklarını unutmaya zorlandıklarında, hafızaları gerçeğin hayatta kaldığı tek alan haline gelir.

Bu romandaki trajedinin başlıca tanığı Velika karakteridir. Ancak bu bir tesadüf değil, çünkü romandaki kadınlar hafızanın bekçileridir; kaybedilen tüm hayatları, tüm adaletsizlikleri hatırlar ve gelecek nesillere tanıklıklarını aktarırlar. Velika, kolektif acının tüm yükünü sırtlayan ama aynı zamanda dayanma gücünü de temsil eden, etrafındaki her şey yıkılsa bile yaşamaya devam eden bir varlıktır.

Andreevski, bireysel kaderleri ulusal tarihten ayırmaz; aksine, her kişisel trajedi daha geniş bir kolektif acının parçasıdır. Bu nedenle, Velika çocuklarının ölümü, tüm bir neslin ölümünü simgelerken, köyün dağılması da Makedon kimliğinin dağılmasını temsil eder.

4. Makedon kültüründe bir anma mekanı olarak “Ayrık Otu” romanı

“Ayrık Otu” romanı yalnızca edebi bir eser değil, aynı zamanda Makedon halkının kolektif hafızasının korunduğu, aktarıldığı ve yorumlandığı sembolik bir alandır. Yazar, karakterlerin kişisel kaderleri aracılığıyla bir neslin acısını, ızdırabını ve azmini arşivler. Bu roman, resmi tarihte kaybolabilecek kolektif bir deneyimi koruyan bir anma mekânını temsil eder.

Romanın başlığının bile hatırlama kavramı açısından önemli bir anlamı var. Ayrık Otu, kesilse de yakılsa da kökünden sökülmeleyen bir ottur. O, Makedon halkının hayatta kalma ve direnişinin simgesidir. Yazar, romanın en başında açıkça şöyle vurgu yapar:

“Bazı insanlar Ayrık Otu’ya Koştreva da der. Ama bu otu ne kadar sallasan, koparsan da bir türlü ölmez. Toprağa biraz dokunsa yeniden canlanacak, büyüyecek. Hiçbir şey o otu yok edemez.” (Андреевски, 1990, стр.7)

Aynı zamanda Ayrık Otu, toprağa acı veren de bir şeydir. Geçmiş travmaları hatırlatan ve unutulamayan bir şey. Ayrık Otu, bu sayede Makedon halkının tarihinin bir sembolü haline gelir. Halkın hayatta kaldığını ve günümüz geçmişini, görkemli bir anı olarak değil, silinmeyen bir acı olarak hatırladığını gösterir. Bu sembolizm romanı canlı bir hafıza müzesi haline getirir; okuyucu yalnızca geçmişin tanığı değil, aynı zamanda onu hatırlama sürecinin de bir katılımcısıdır.

Roman, yalnızca tarihi anlatmak için değil, aynı zamanda gelecek nesillere aktarmak için de yazılmıştır. Romanı okuyan yeni nesiller, geçmiş deneyimlere tanıklık ederek hafızanın sürekliliğini sağlarlar.

Daha geniş bir bağlamda, “Ayrık Otu” romanı Makedonya tarihinin edebi bir anıtını temsil eder. Kolektif hafızanın toplandığı, korunduğu ve aktarıldığı sembolik bir alandır.

Sonuç

Petre M. Andreevski'nin “Ayrık Otu” adlı romanı Makedon edebiyatının en önemli eserlerinden biri olup, anma kültürüne önemli katkılarda bulunmaktadır. Yazar, Velika ve Yon'un kişisel kaderleri aracılığıyla, savaşlar, bölünmeler, acı ve zulümle dolu bir dönemde Makedonya halkının tarihini anlatır.

Andreevski, geçmişini yalnızca tarihsel gerçeklerle değil, kişisel hikâyelerle de betimler. Böylece roman, bireysel ve kolektif hafızanın iç içe geçtiği bir anma mekânına dönüşür. Karakterlerin acısı, kayıpları ve ızdırapları, tüm halkın travmalarının, ama aynı zamanda onların dirençlerinin de simgesi haline gelir.

Romanın ana mesajı semizotu sembolüdür: Semizotu, kolay kolay yok edilemeyen bir bitkidir, tıpkı Makedonya halkının tüm acılarına rağmen hayatta kalması gibi. Roman bu yönüyle önemli bir mesaj verir: Geçmişini hatırlamak ve anlatmak kimliği korumanın anahtarıdır.

Kaynakça

- Андрејевски, Петре (1990). *Пиреј*, Скопје: Македонска Книга.
- Блаже, Ристовски (2009). *Македонија во Времето на Османлиската Владеење*. Македонска Енциклопедија, Скопје: Македонска Академија на Науките и Уметностите Лексикографски Центар, Дел II.
- Друговац, Миодраг (1990). *Историја на македонската книжевност XX век*. Скопје: Мисла.
- <https://archivum.arhivvojvodine.org.rs/povezanost-kulture-secanja-sa-turizmo/>
- <https://archivum.arhivvojvodine.org.rs/ukratko-o-kulturi-secanja/>
- <https://www.zirm.mk/wp-content/uploads/2022/02/IST-2006.1-2.16-Achkoska-V.-Kulturata-na-sekavanje-i-sekavanjeto-kako-istoriski-izvor.pdf>